

TA'LIM SOHASIGA YANGI QADAM QO'YGAN O'QITUVCHILARNING KASBIY KO'NIKMALARINI OSHIRISH

Nasriddinova Guluzro Baxromjonovna

Andijon viloyati Izboskan tumani 30-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim sohasiga yangi kirib kelgan o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari, ularning duch keladigan qiyinchiliklari hamda bu jarayonda samarali metod va yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, yosh pedagoglarning kasbiy moslashuvi va o'z ustida ishlashining ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: yosh o'qituvchi, kasbiy ko'nikma, ta'lim, pedagogika, rivojlanish, tajriba, metod, moslashuv, malaka, o'z ustida ishlash

Ta'lim tizimiga yangi kirib kelgan o'qituvchilar uchun ish faoliyatining dastlabki davri eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda ularning kasbiy yo'nalishi shakllanadi, pedagogik mahorati rivojlanadi va o'ziga bo'lgan ishonchi mustahkamlanadi.

Yangi o'qituvchilar ko'pincha amaliy tajriba yetishmasligi sababli turli qiyinchiliklarga duch keladi. Darsni samarali tashkil etish, o'quvchilar bilan to'g'ri muloqot o'rnatish, sinfni boshqarish kabi masalalar ular uchun dastlab murakkab tuyulishi mumkin.

Kasbiy ko'nikmalarni oshirishda eng muhim omillardan biri — bu doimiy o'rganish va o'z ustida ishlashdir. O'qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishi, yangi metodlarni qo'llashi va tajribali ustozlardan o'rganishi zarur.

Mentorlik tizimi bu jarayonda katta yordam beradi. Tajribali o'qituvchilar yosh pedagoglarga maslahat berib, ularni qo'llab-quvvatlashi orqali ularning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, seminarlar, treninglar va malaka oshirish kurslarida qatnashish yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga xizmat qiladi. Bu esa o'qituvchining dars sifatini oshiradi.

Yangi o'qituvchilar uchun psixologik tayyorgarlik ham muhimdir. Stressni boshqarish, o'ziga ishonchni mustahkamlash va muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish kasbiy muvaffaqiyatga erishishda katta rol o'ynaydi.

O'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish ham kasbiy ko'nikmalarning muhim qismidir. O'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlashi lozim.

Bundan tashqari, dars jarayonini qiziqarli va interaktiv tashkil etish o'quvchilarning faolligini oshiradi. Bu esa o'qituvchining samaradorligini belgilaydi.

Yangi o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida maktab jamoasining qo'llab-quvvatlashi ham katta ahamiyatga ega. Ijobiy muhit o'qituvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va uni yanada faol ishlashga undaydi.

Eng avvalo o'qituvchi shuni chuqur anglashi lozimki, u jamiyatning ishonchli vakili, zero, jamiyat unga o'zining eng qimmatli boyligi, umidi, ishonchi va kelajagi bo'lgan bolalarini topshiradi. Bu oliyanob va murakkab kasb unga hayotini bag'ishlagan har bir kishidan doimiy ijod, izlanish, ulkan sahovatli qalb, bolalarga muhabbat, o'z kasbiga cheksiz sadoqatni talab etadi. Bunday mas'uliyatli vazifani faqatgina dialektik fikrlash qobiliyatiga, yorqin shahsiy sifatlarga ega bo'lgan, o'z-o'zini uzluksiz rivojlantirish va tarbiyalashga tayyor bo'lgan o'qituvchi bajara oladi. Zero, o'qituvchi shahsi pedagogik jarayon muvaffaqiyatining asosiy sharti va vositasidir.

Har qanday faoliyatda bo'lgani singari, pedagogik faoliyatning ham bir nechta tarkibiy qismlari mavjud. Bular: maqsad, vosita, ob'ekt, sub'ekt. Avvalo, pedagogik faoliyat maqsadi o'ziga hosligi bilan ajralib turadi. Bular quyidagilar:

1. O'qituvchilik ishi maqsadi jamiyat tomonidan belgilanadi, ya'ni o'qituvchi o'z mehnati yakuniy natijalarini tanlashda erkin emas, uning hatti-harakatlari har tomonlama barkamol shahsni shakllantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Pedagogik faoliyat avlodlar o'rtasidagi ijtimoiy vorisiylikni amalga oshirish, yoshlarni mavjud ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq insoniyat ijtimoiy tajribasini egalashdagi tabiiy imkoniyatlarini yuzaga chiqari uchun hizmat qiladi.

Ammo maqsaddan kelib chiqadigan muayyan vazifalarni sharoitga mos ravishda o'qituvchining o'zi belgilashi kerak. Shunday qilib, pedagogik faoliyat maqsadi yakuniy natijasiga ko'ra jamiyat tomonidan belgilanadigan aniq ijtimoiy buyurtma bo'lib, uning vazifalari muayyan pedagogik vaziyatlarda turlicha belgilanadi. Ana shu holatning o'ziyoq o'qituvchidan ijodiy yondoshuvni, maqsadni ko'ra olish, uni muayyan sharoit bilan taqqoslay olishni talab etadi.

2. O'qituvchi faoliyati har doim boshqa faoliyat orqali boshqariladiga faoliyatdir. Bu o'ziga hos meta-faoliyat bo'lib, o'qituvchilarning faoliyatiga mos etib quriladi.

Jaloliddin Rumiyning ustoz sifatidagi faoliyati bilan bog'liq yuqorida keltirilgan misol ustoz – murabbiyning jazavaga tushish, baqirish bilan emas, balki o'zini tutish, og'ir – vazmiylik, kamtarlik va samimiyat, qat'iyat bilan bergan javobi, tolibning hatosini darhol tushunib etishi va qilmishidan qattiq hijolat bo'lishiga va majlisni tashlab chiqib kelishgan sabab bo'ladi. Ilm tolibining bu tutgan yo'li uning yuksak darajasidagi ongliligini belgilamasada, shu hatti – harakatning o'ziyoq pedagogik faoliyat maqsadiga tamon birgalikda qo'yilgan qadamdir. Binobarin, pedagogik faoliyat maqsadining o'ziga hosligi shundaki, u o'qituvchining ham, o'qituvchining ham maqsadi bo'lishi kerak. Metafaoliyatning mohiyati ana shunda.

3. Boshqa kishi faoliyatni boshqarish shuning uchun ham murakkabki, o'qituvchining maqsadi tarbiyalanuvchining kelajagiga qaratilgan bo'ladi. Bu maqsad o'qituvchi uchun yaqin va tushunarlidir. U "Sen bilishing, bajara olishing va bajarishing kerak", - deya talab qiladi. O'quvchi esa bugungi kunning quvonchiyu tashvishlari bilan yashaydi, kelajak uning uchun juda yiroq. SH.A.Amonashvilli bu ziddiyatga "tarbiya fojiasining asosi" deb baho beradi. O'qituvchi ayni zamonda yashab turib kelajakni barpo etadi. Bu juda murakkab vazifa.

Buni chuqur anglagan usta-pedagoglar har doim o'z faoliyati logikasi o'quvchi ehtiyojlariga tayanib quradilar. Masalan, SH.A.Amonashvilli o'z faoliyat dasturini bola dasturiga yaqinlashtirishga intilgan. E.N.Ilina esa doimiy matnlardan foydalanib, sinfdagi vaziyatga ta'sir o'tkazishga harakat qiladi.

O'qituvchi – pedagogik va psixologik jihatdan o'z ixtisosligi bo'yicha maxsus ma'lumotga ega, kasbiy tayyorgarlikka va yuksak axloqiy fazilatlariga boy, ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatuvchi shaxsdir.

O'qituvchi ta'lim jarayonida o'qitish shakllarini optimal darajada tashkil etishni, barkamol shaxsni shakllantirish nazariyasini turli yangi g'oyalar bilan boyitishni puxta bilishi lozim. Hozirgi kunda o'qituvchining pedagogik mahoratida "Bilish, tushunish, o'ylash, tahlil qilish, sintez qilish, baholash" kabi didaktik qonuniyatlar ta'lim berishning muhim kategoriyalari sifatida e'tirof etilgan. Shaxsga ta'lim-tarbiya berish nihoyatda murakkab jarayon, qadimdan ushbu faoliyatga jamiyatning etuk kishilari jalb etilgan. Mazkur holat yosh avlod tarbiyasi, uni tashkil etish mazmuni nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat taraqqiyotini ham belgilovchi muhim ahamiyatga molik bo'lgan omil ekanligi ta'kidlanadi.

Bugungi kun o'qituvchisiga nisbatan qo'yilayotgan talablar mazmuni yil sayin yangilanib, zamon talablariga moslashib bormoqda. Zamonaviy o'qituvchi ta'limni qanday tashkil etishi zarur?

Avvalo u o'z mutaxassisligi bo'yicha ta'lim beradigan fanlardan pedagogik texnologiyalarga asoslangan ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashhulotlarini mazmunan yaxlitligini ta'minlashi.

Pedagogik va axborot texnologiyalari hamda o'quvchilar o'quv faoliyatini faollashtiruvchi metodlarni qo'llashi, o'quv mashhulotlarida pedagogik va axborot texnologiyalarining so'nggi yutuqlarini uyg'unlashtirish malakasiga ega bo'lishi.

Ta'lim muassasalarida fanlarni o'qitish mazmuniga mos ravishda pedagogik tizimni loyihalay olishi.

Ta'lim beradigan fanlar turkumini rivojlantirish istiqbollarini ochib berishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni muntazam amalga oshira olishi.

Ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda jaryonning rivojlangan mamlakatlarida pedagogika va psixologiya sohasida erishilayotgan ilg'or tajribalarni amalda modernizatsiya qilgan holda qo'llashi.

O'rta Osiyo mutafakkirlarining pedagogik qarashlari va ma'naviy meroslaridan ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda foydalana olishi.

Darsning barcha turlarida, mashg'ulotlarda zamonaviy axborot texnologiyalari asosida o'qitish metodlaridan foydalanishi.

O'qitadigan fan turkumi bo'yicha avtomatlashtirilgan ta'lim tizimi uchun amaliy dasturlar paketini yaratishi lozim.

Bizning nazarimizda, zamonaviy o'qituvchi qiyofasidagi shaxs pedagogikpsixologik jihatdan yuksak tayyorgarlikka ega bo'lishi uchun, unda quyidagi fazilatlar namoyon bo'lishi kerak (so'z yuritilayotgan sifatlar mohiyatan o'qituvchi tomonidan amalga oshirilishi zarur bo'lgan vazifa, burch va mas'uliyatlarni ifodalaydi):

O'qituvchi jamiyat ijtimoiy va siyosiy hayotida ro'y berayotgan o'zgarishlar, olib borilayotgan ijtimoiy islohotlar mohiyatini chuqur anglab etishi hamda bu borada o'quvchilarga to'g'ri, asosli ma'lumotlarni bera olishi lozim.

Zamonaviy o'qituvchining ilm-fan, texnika va texnologiya yangiliklari va yutuqlaridan xabardor bo'lishi talab etiladi.

O'qituvchi o'z mutaxassisligi bo'yicha chuqur, puxta bilimga ega bo'lishi, o'z ustida tinimsiz izlanishi shart.

O'qituvchi pedagogika va psixologiya fanlari asoslarini puxta bilishi, ta'limtarbiyaviy faoliyatda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda o'z faoliyati tashkil etishi kerak.

O'qituvchi ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda pedagogik va axborot texnologiyalarining eng samarali shakl, metod va vositalaridan unumli foydalana olish imkoniyatiga ega bo'lmog'i lozim.

O'qituvchi ijodkor, tashabbuskor va tashkilotchilik qobiliyatiga ega bo'lishi davr talabidir.

O'qituvchi yuksak darajadagi pedagogik mahorat, chunonchi, kommunikativ layoqatni, pedagogik texnika sirlarini (nutq, yuz, qo'l-oyoq va gavda harakatlari, mimika, pantomimika, jest) chuqur o'zlashtirib olishga erishishi lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ta'lim sohasiga yangi qadam qo'ygan o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini oshirish uzluksiz jarayon bo'lib, u bilim, tajriba va o'z ustida ishlash orqali shakllanadi. To'g'ri yondashuv va qo'llab-quvvatlash orqali har bir yosh o'qituvchi malakali mutaxassisga aylanishi mumkin. O'qituvchi pedagogik-psixologik muloqot jarayonining faol ishtirokchisi sifatida o'zida bir qator sifatlarni tarkib topishiga erishishi zarur. Chunonchi, u eng avvalo, mulohazali, bosiq, vaziyatni to'g'ri baholay oladigan, mavjud ziddiyatlarni o'z iroda kuchi bilan bartaraf etishning uddasidan chiqa olishi zarur. O'qituvchi o'quvchilar, ota-onalar hamda hamkasblari bilan muloqot jarayonida fikrini aniq va to'la bayon etilishiga ahamiyat qaratishi

maqsadga muvofiqdir. Ular bilan munosabat jarayonida soʻzni salbiy holatlar haqidagi dalillarni keltirishdan emas, aksincha, oʻquvchining muvaffaqiyatlarini eʼtirof etishi, ularning yanada boyishiga ishonch bildirishi, u bilan tillasha olishiga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Najmiddinova G.N. Pedagogik mahorat kursining tehnologiyalashtirilgan maʼruza matnlari.-T.: TDPU,2019.
2. Холиқов А.Педагогик маҳорат. -Т.: 2010.
3. Турғунов С.Т., Мақсудова Л.А. Педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш. – Т.: “Фан”, 2009. – 168 б.
4. Педагогика. (Под ред. П.И. Пидкасистого).- М.: Педагогическое общество России, 2003.- 608 с.
5. Ziyo.net